

WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

PRZEMYSŁAW DĄBKOWSKI

1877—1950

18 grudnia 1950 r. zmarł we Lwowie po krótkiej chorobie Przemysław Dąbkowski czynny na Wydziale Prawa tamtejszego Uniwersytetu jako profesor historii państwa i prawa.

Profesor Dąbkowski urodził się we Lwowie 23 lutego 1877 r. Rodzina jego pochodziła z Warszawy. Ojciec jego brał udział w powstaniu styczniowym i więziony był w kazamatach cytadeli warszawskiej.

Do szkoły średniej chodził Dąbkowski w Stryju i we Lwowie, po czym zapisał się na Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, na którym w 1900 r. uzyskał stopień doktora praw. Po ukończeniu uniwersytetu we Lwowie uzupełnił Dąbkowski swe studia w dziedzinie historii prawa najpierw w Berlinie w 1903/4 r., gdzie pracował pod kierunkiem Karola Zeumera, Józefa Kohlera, Marcina Wolfa i Aleksandra Brücknera, a następnie w 1907/8 r. w Paryżu.

Na III roku studiów objął Dąbkowski posadę aplikanta w Archiwum Krajowym akt grodzkich i ziemskich we Lwowie awansując następnie na adiunkta tegoż archiwum. W Archiwum Krajowym pracował Dąbkowski przez lat prawie 20 aż do objęcia katedry w Uniwersytecie Lwowskim w styczniu 1916 r.

Będąc studentem II roku przyjęty został na seminarium prawa polskiego, które prowadził profesor Oswald Balzer. Już pierwsza praca jego napisana w tym seminarium pt. „Zemsta, okup i pokora na Rusi halickiej w wieku XV i w pierwszej połowie XVI wieku”, opublikowana później w „Przeglądzie Prawa i Administracji” (XXII, 1897 i odbitka stron 55), zyskała mu uznanie Balzera i spotkała się z przychylną krytyką uczonych tej miary, co Karol Kadlec, Aleksander Rembowski, Alojzy Winiarz. Praca ta przyczyniła się do tego, że Balzer, który od 1891 r. był dyrektorem Archiwum Krajowego, zaproponował młodemu studentowi wspomnianą aplikanturę w Archiwum. Nieraz w rozmowach wspominał z rozrzewnieniem o tym przyjęciu go przez Balzera do Archiwum.

Przez całe życie zachował głęboką cześć dla Balzera, do którego bardzo był przywiązany. Wyrazem tego była monografia o Balzerze, jaką wydał w 1934 r.

Balzer zachęcał Dąbkowskiego do zajęcia się dawnym prywatnym prawem polskim. Dwie prace, mianowicie „O utwierdzeniu umów pod groźą łajania w prawie polskim średniowiecznym” (1903) i „Rękojemstwo w prawie polskim średniowiecznym” (1904) były pierwszymi owocami tych badań. Dalszymi monografiami z tej dziedziny były „Załoga w prawie polskim średniowiecznym” (1905) oraz „Litkup” (1906).

Na podstawie pracy o „Rękojemstwie” habilitował się Dąbkowski we Lwowie w 1906 r. z prawa polskiego.

Balzer, który ilekroć mowa była o napisaniu historii ustroju Polski, mawiał aż do końca swego życia, że jeszcze za wcześnie na wydanie takiego dzieła, i nie pozwalał nawet na publikowanie drukiem swych wykładów, nakłonił młodego uczonego do opracowania całokształtu dawnego polskiego prawa prywatnego, pomimo że było ono o wiele mniej opracowane monograficznie niż prawo polskie. W ciągu trzech lat powstało wielkie dwutomowe dzieło liczące ponad 1.300 stron druku pt. „Polskie prawo prywatne”. Dzieło to uzyskało nagrodę Akademii Umiejętności z fundacji im. Barczewskiego.

Bez względu na to, jak dziś oceniamy wartość tego dzieła, co do którego autor sam wiele miał zastrzeżeń, podziwiać i uznać musimy ogrom pracy młodego podówczas uczonego. Dziś po 40 latach od czasu ukazania się II tomu „Prawa prywatnego” nic miejsca jego nie zajęło.

W 1910 r. został Dąbkowski mianowany nadzwyczajnym profesorem tytularnym. W 1913 r. rozszerzył on swą habilitację na historię prawa niemieckiego na podstawie pracy „Prawo zastawu w Zwierciadłach saskim, szwabskim i niemieckim”, a w 1916 r. otrzymał katedrę tego przedmiotu w Uniwersytecie Lwowskim.

Z utworzeniem Państwa Polskiego Dąbkowski został w 1919 r. profesorem zwyczajnym dawnego prawa prywatnego polskiego, a równocześnie otrzymał zaproszenie do objęcia katedry z historii prawa polskiego w Warszawie, w Poznaniu i Lublinie. W roku akademickim 1919/20 Dąbkowski wykładał historię ustroju i prawa prywatnego w Uniwersytecie Warszawskim. Zamiarem Dąbkowskiego było, jak mi opowiadał, przenieść się na Uniwersytet Warszawski. Nie udało mu się jednak na skutek pewnych wpływów ubocznych.

Pozostał więc Dąbkowski we Lwowie, gdzie obok katedry dawnego prawa polskiego prywatnego objął po śmierci Alfreda Halbana zastępczo katedrę historii prawa na zachodzie Europy.

Obok wielu dalszych prac z historii prawa prywatnego ogłaszał Dąbkowski liczne prace z dziedziny archiwistyki, jak „Z przeszłości ksiąg

grodzkich i ziemskich buskich", „Księgi sądowe halickie za czasów polskich", „Kancelarie i księgi sądowe bełzkie za czasów polskich", „Urzednicy kancelaryjni sądów ziemskich i grodzkich w dawnej Polsce", „Palestra i księgi sądowe ziemskie i grodzkie w dawnej Polsce".

Szereg prac poświęcił też historii stosunków społecznych i gospodarczych, by wymienić „Stosunki gospodarcze ziemi halickiej w XV wieku", „Stosunki narodowościowe ziemi sanockiej w XV stuleciu". Niewielka rozprawa o stosunkach kościelnych w ziemi sanockiej w XV wieku zyskała bardzo przychylną ocenę prof. Władysława Abrahama.

Największą zasługą Dąbkowskiego była jego troska o młode kadry naukowe. Każdego młodego studenta, który wykazywał zamiłowanie do pracy naukowej, zachęcał do poświęcenia się nauce, umożliwiał mu publikowanie jego pierwszych prac. Dzięki niemu głównie poszli na drogę naukową Jan Adamus, Jan Gerlach, Wojciech Hejnosz, Stanisław Hubert, Karol Koranyi, Wacław Osuchowski, Stanisław Śreniowski, śp. Zenon Wachlowski. Za ucznia również prof. Dąbkowskiego uważał się przybyły do Lwowa dla uzupełnienia swych studiów Rudolf Rauscher, późniejszy profesor uniwersytetu w Bratysławie.

Aby umożliwić młodym pracownikom naukowym publikowanie ich prac, Dąbkowski zaczął wydawać w 1925 r. „Pamiętnik Historyczno-Prawny". Do wybuchu wojny ukazało się w XIII tomach tego wydawnictwa 57 prac, w większości młodych uczonych i studentów.

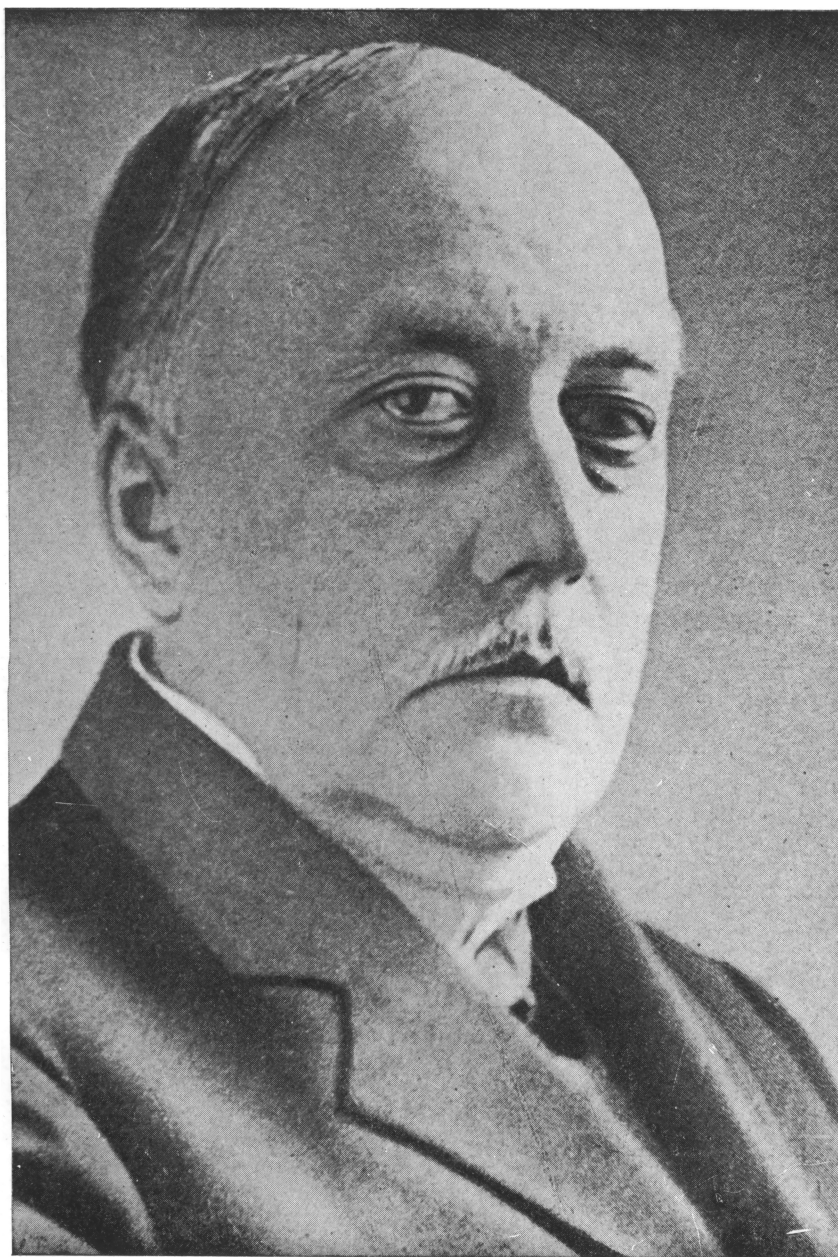
By zapewnić nauce historyczno-prawnej właściwe jej miejsce, zaczął Dąbkowski w 1930 r. wydawać czasopismo historyczno-prawne pt. „Przewodnik Historyczno-Prawny". Na współredaktora powołał dwóch swoich uczniów: Jana Adamusa i Karola Koranyiego. Do wojny ukazało się pięć roczników. Czasopismo to było pierwsze, które rozprawy, miscellanea i recenzje ogłaszało również we wszystkich językach słowiańskich, a więc rosyjskim, bułgarskim, czeskim, słoweńskim i ukraińskim, a nadto w języku francuskim i niemieckim.

Był profesor Dąbkowski czynnym członkiem Czeskiej Akademii Umiejętności w Pradze, członkiem korespondentem Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii, członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem honorowym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle, doktorem honorowym uniwersytetu w Bratysławie.

Prof. Dąbkowski cieszył się wielką popularnością wśród młodzieży i był przez nią bardzo lubiany. Wiadomość o jego zgonie wywołała wśród szeregu jego byłych uczniów szczery żal.

Uniwersytet uczcił zmarłego profesora wspaniałym pogrzebem. Nad grobem wygłoszono 7 przemówień.

Zszedł z Dąbkowskim do grobu ostatni ze starszej generacji historyków prawa polskiego, którego nazwisko trwale związane będzie z dziejami tego prawa.

Przemysław Dąbkowski
1877—1950

Teodor Saturnik
1888—1949

THÉODORE SATURNÍK

(1888—1949)

Le 18 septembre 1949 mourut à Prague après une opération Théodore Saturník, docteur en droit, professeur titulaire de l'histoire du droit public et privé des peuples slaves à la Faculté de Droit de l'Université Charles IV à Prague.

Théodore Saturník naquit le 26 novembre 1888 à Tábor au Sud de la Bohême comme fils d'un filologue classique tchèque bien connu. Il fréquentait le lycée à Rychnov sur Kněžná à l'Est de la Bohême. Après le baccalauréat il étudiait à l'Université Charles IV à Prague, où il avait pour maître Charles Kadlec. En 1914, Saturník devint fonctionnaire du Musée de la Bohême et, en 1920, son secrétaire général. En 1923, il fut nommé professeur agrégé de l'histoire du droit public et privé des peuples slaves, en 1928, professeur adjoint et, en 1938, professeur titulaire. En 1946—47 il fut doyen de la Faculté de Droit de l'Université Charles IV. Il était membre de l'Académie des Sciences et des Arts de la Bohême.

Outre le travail purement scientifique, l'organisation de la vie scientifique occupait tout le temps libre de Saturník. En 1929 fut fondé à Prague l'Institut Slave; cet institut avait pour but l'organisation du travail scientifique dans toutes les disciplines slavistiques et devait créer de Prague le centre de ces sciences. Dès le commencement M. Saturník fut membre de cet Institut. En 1934 il devint secrétaire général, par son mérite l'activité de cet Institut continuait avec succès même dans les années de la crise économique, dans la première année de l'occupation nazie et surtout après la fin de la seconde Grande Guerre. Les statuts de l'Institut Slave furent, de la plupart, son oeuvre. Dès 1929 il fut, après la mort du professeur Kadlec, un des rédacteurs de la plus importante revue juridique tchèque „Recueil des Sciences du Droit et de l'Etat”¹.

Comme historien du droit, Théodore Saturník fut disciple de l'école tchèque du droit, représentée à l'époque récente avant tout par Charles Kadlec et Jean Kapras. Les savants de cette école s'intéressaient exclu-

¹ Sborník věd právních a státních.

sivement à l'histoire du droit tchèque, comme Jean Kapras, Bohumil Baxa et François Čáda et leurs prédécesseurs du siècle passé et ils travaillaient, de même que le plus grand des historiens du droit slave Charles Kadlec, plutôt dans le domaine de l'histoire du droit public — ce qui s'expliquait par la situation politique tchèque en Autriche. Par contre, quelques jeunes membres de cette école se tournaient vers des autres domaines du droit: Rodolphe Rauscher et Joseph Markov s'occupaient de l'histoire du procès et du droit pénal, le domaine des travaux de M. Saturník était presque exclusivement le droit privé.

En comparaison avec l'école polonaise de l'histoire du droit, l'école tchèque de l'histoire du droit est fondée surtout sur l'analyse (M. Václav Vaněček, professeur actuel de l'histoire du droit tchèque à Prague, fait la seule exception), tandis que les historiens polonais du droit, sortant aussi de l'analyse, s'intéressaient plutôt à la synthèse. Dans cette tendance de l'école tchèque de l'histoire du droit, Saturník s'avança plus que son maître Kadlec. En affirmant la thèse, que c'est l'exacte analyse qui est la vraie base pour les conclusions synthétiques, il estimait qu'on ne doit pas passer aux thèses synthétiques qu'après de profondes études analytiques. Il imposa cette analyse minutieuse comme but primordial à la génération contemporaine des historiens du droit. Pour cette raison, son oeuvre a le caractère d'une base solide à la synthèse future et c'est aussi pourquoi l'objet de ses études entreprises dans les séminaires constituait avant tout la recherche monographique des détails. Saturník, sceptique, ne prêchait jamais rien qui ne fût parfaitement prouvé par des documents; son attitude modérait toujours les opinions trop enthousiastes de ses jeunes collaborateurs.

Ses travaux se distinguent par un style soigneux, calme et clair, comme était claire sa façon de penser. On peut les diviser en plusieurs catégories: ceux de l'histoire du droit, ceux du droit positif, les comptes rendus et les manuels pour les étudiants des hautes écoles.

Son travail d'agrégé „Notes sur le droit byzantin chez les Slaves”² traite les influences des plus importantes sources juridiques byzantines (l'Ecloge et le Prochiron) sur les plus anciens nomocanons slaves, spécialement bulgares et sur la „Loi du procès pour le peuple”³; il y énumérerait, se servant de la méthode comparative, les articles de ces lois, dont le droit slave prit des prescriptions dans le domaine du droit privé,

² Příspěvky k šíření byzantského práva u Slovanů. Rozpravy Akademie věd a umění, tř. I., č. 64. Praha 1922. 175 s.

³ Zakon sudnyj ljudem.

du droit pénal et de l'organisation ecclésiastique. Son travail „Le droit privé des Slaves méridionaux et les coutumes juridiques”⁴ est une révision de tous les travaux traitant ce sujet, complétée de quelques sources juridiques nouvelles. M. Saturník y souligna l'importance du droit coutumier vis-à-vis du droit écrit, dont la valeur, selon lui, est surestimée. Le traité que Saturník avait écrit pour „Les Antiquités slaves”⁵ de M. Lubor Niederle s'occupe du droit privé slave en général. Il constitue un des douze volumes de cette oeuvre⁶. Il y examine toutes les plus anciennes institutions du droit privé des Slaves. La terminologie juridique slave de ce temps et la littérature spéciale y sont traitées avec grand soin.

Parmi les plus petits travaux de Saturník il faut citer les „Notes sur l'histoire du droit privé chez les Slaves aux temps anciens”⁷, où sont appréciés les programmes des études d'histoire du droit slave, exposés dans les travaux de Charles Kadlec, d'Oswald Balzer, de Stanislas Kutrzeba et de Théodore Zigel. Dans l'article „Du droit d'apiculture en droit allemand”⁸ Saturník s'occupe de ce domaine intéressant l'histoire du droit et il insiste sur les sévères normes pénales caractéristiques pour le droit allemand. Son „Le pan de vêtement comme symbole dans le droit tchèque”⁹ montre les différences entre la conception tchèque de ce symbole vadiat et celles des droits de l'Est.

Saturník publia en 1931 „L'Introduction à l'histoire constitutionnelle de la Slovaquie”¹⁰, où il apprécie les influences des éléments slovaques et hongrois sur la formation de l'État hongrois. Son „Histoire du droit

⁴ Jihoslovanské právo soukromé ve světle právních obyčejů. Knihovna Sborníku věd právních a státních nová řada A) obor právovědecký, č. 1. Praha 1926. 156 s.

⁵ Slovanské starožitnosti.

⁶ O právu soukromém u Slovanů v dobách starších, 2. sv. II. dílu II. oddílu Slovanských starožitností L. Niederleho. Praha 1934. 211 s.

⁷ Poznámky k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších. Sborník věd právních a státních, sv. XXXV, str. 84—148. Praha 1935.

⁸ O právu včelařském ve starším právu německém. Sborník věd právních a státních, sv. XXXVII, str. 81—103. Praha 1937.

⁹ Klín šatu jako symbol v právu českém. Miscellanea historicko-juridica; sborník prací o dějinách práva, napsaných k oslavě šedesátin JUDr. Jana Kapra, řádného profesora Karlovy university, jeho přáteli a žáky; uspořádal Václav Vaněček; str. 247—255. Praha 1940.

¹⁰ Úvod do ústavních dějin slovenských. Praha 1931, 69 s.

public en Europe centrale", est publié en deux volumes¹¹, dont le premier est consacré à l'histoire du droit public de l'Allemagne et de l'Autriche jusqu'à 1526, le second à l'histoire du droit public de la Pologne et de l'Autriche après 1526. La seconde édition de cet ouvrage¹² contient aussi un aperçu de l'histoire du droit tchèque et hongrois. A cette oeuvre correspond l'„Aperçu de l'histoire du droit privé en Europe centrale"¹³. Tous les travaux de Saturník destinés pour les étudiants des hautes écoles constituent des introductions parfaites dans la problématique de l'évolution des institutions du droit européen.

Théodore Saturník s'occupa aussi du droit positif. Après la mort de son maître Kadlec, Saturník termina et compléta le traité de celui-ci sur „L'organisation constitutionnelle des Slaves à l'époque contemporaine"¹⁴, qui apprécie les institutions politiques des États slaves.

A côté de ces travaux Saturník publia de nombreux comptes-rendus des ouvrages d'histoire du droit, des nécrologes etc.; ils les publia avant tout dans l'„Annuaire de l'Institut Slave", et dans le „Recueil des Sciences du droit et de l'Etat".

Il a laissé en manuscrit un ouvrage inachevé sur les symboles dans le droit des peuples slaves.

Dans la personne de Saturník la science tchèque perd un savant, dont le talent organisateur, scientifique et littéraire fut d'une importance très considérable.

Vladimír V. Procházka (Prague)

¹¹ Dějiny veřejného práva ve střední Evropě. Nástin přednášek. Sešit 1; Praha 1935, 78 s. Sešit 2: Praha 1938, 132 s.

¹² Přehled dějin veřejného práva ve střední Evropě. Nástin přednášek. Praha 1946. 285 s.

¹³ Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě. Nástin přednášek. Praha 1945. 239 s.

¹⁴ Dr Karel Kadlec: Ústavní zřízení Slovanů v době přítomné. Slované, III. sv. (red. Dr M. Weingart). Praha 1929.